

Сумський державний університет
Медичний інститут
Кафедра громадського здоров'я

Соціальний захист економічно
активного населення

Ст. викладач
Сміянова О.І.

Соціальна політика досить чітко визначає структуру і сутність діяльності держави щодо вирішення проблем соціального захисту населення, і перш за все економічно активного населення.

В умовах становлення багатоукладної економіки, розвитку ринкових відносин характер проблем соціального захисту набуває нові специфічні риси, яких не було раніше. Сьогодні основу економіки все більшою мірою утворює ринок.

Соціальний захист населення акумулює в собі зміст соціальної функції держави, систему економічних, юридичних, організаційних заходів щодо забезпечення основних соціальних прав людини та громадянина в ній.

Важливим завданням сьогодні є аналіз виконання державою основних функцій у сфері соціального захисту, зокрема, економічно активного населення в ринкових умовах господарювання, оскільки саме ця категорія населення своєю працею забезпечує формування всіх соціальних фондів, які використовуються для реалізації завдань соціальної політики в державі.

Згідно з рекомендаціями МОП до економічно активного населення відносяться всі особи, які беруть участь у виробництві товарів і послуг, включаючи виробництво товарів для ринку, за бартерними каналами і для особистого користування.

Категорії економічно активного населення : особи найманої праці - робітники і службовці; самостійні працівники; неоплачувані члени сім'ї; сезонні і випадкові працівники, особи, які тимчасово не працюють з об'єктивних причин (хвороба, відпустка тощо); учні, що поєднують навчання з роботою в режимі неповного робочого часу; учні та особи, які проходять профпідготовку на виробництві і одержують або стипендію, або заробітну плату.

Соціальний захист економічно активного населення - це система заходів правового, організаційного-економічного й соціально-екологічного характеру, яка гарантується та реалізується державою та суспільством, для досягнення високого рівня життя зайнятого населення (через створення економічних умов і надання кожній працездатній людині можливостей для отримання бажаного доходу і забезпечення власного добробуту і добробуту своєї родини) та безробітних у разі тимчасової втрати ними джерел доходу як основи матеріального забезпечення на рівні стандартів розвитку сучасного суспільства.

Державна політика соціального захисту економічно активного населення – це комплекс напрямків державної політики за такими напрямками: регулювання ринку праці; соціально-трудова відносин; політики у сфері оплати праці зайнятого населення; політики зайнятості та безробіття; демографічної політики; міграційної політики; екологічної політики з метою досягнення високого рівня доходів зайнятого населення, забезпечення законодавчо встановленого рівня матеріальної забезпеченості тимчасово безробітних та досягнення на цій основі високих стандартів життя всього населення.

Позитивні зрушення в соціальному захисті тісно пов'язані зі створенням інституційних механізмів, що забезпечуватимуть економічне зростання.

Єдині принципи систем соціального захисту

1. Принцип соціального страхування – фінансування послуг здійснюється за рахунок внесків членів страхового об'єднання.

2. Принцип соціального забезпечення – соціальні послуги та виплати надаються і фінансуються за рахунок податкових надходжень у бюджет.

Єдині принципи систем соціального захисту

3. Принцип допомоги – соціальні послуги та допомогу можна отримати в тому разі, якщо отримувач не може самостійно вийти зі скрутного становища. Фінансування передбачається із коштів оподаткування, є необхідність перевірки нужденності бенефіціара.

4. Принцип солідарності – передбачає взаємну допомогу всіх учасників соціального захисту, пов'язану з перерозподілом коштів між різними соціально-економічними і демографічними групами населення.

Соціальний захист здійснюється у вигляді *соціального забезпечення, соціальних послуг і соціальної допомоги.*

Система форм соціального забезпечення та обслуговування

1. Система соціального страхування, передбачена чинним законодавством України.
2. Матеріальна підтримка сімей із дітьми.
3. Соціальна допомога малозабезпеченим громадянам.
4. Компенсації та пільги населенню, що потерпіло від техногенних, екологічних та природних катастроф.
5. Пільги та гарантії для осіб, що мають статус ветеранів війни, праці та військової служби.
6. Підтримка рівня життя в умовах зростання споживчих цін шляхом періодичного підвищення мінімальних розмірів заробітної плати, пенсії, стипендії та грошової допомоги населенню з мінімальними доходами.

Загальнообов'язкове державне соціальне страхування - це система заходів, обов'язків і гарантій, що передбачає надання соціального захисту населенню за рахунок грошових фондів, які формуються шляхом сплати страхових внесків роботодавцями і громадянами, а також із бюджетних і інших джерел, передбачених законодавством.

Чинним законодавством України передбачені такі види загальнообов'язкового державного соціального страхування:

1) пенсійне страхування;

2) медичне страхування;

3) страхування у зв'язку з тимчасовою втратою працездатності і витратами, зумовленими народженням і похованням;

4) страхування від нещасних випадків на виробництві і професійних захворювань, що спричинили втрату працездатності;

5) страхування на випадок безробіття.

Соціальна допомога - це система заходів для покращання стану певних соціальних прошарків населення шляхом соціальних програм і забезпечення діяльності мережі відповідних соціальних закладів.

Соціальна допомога не є гарантованою, а надається за рішенням відповідних органів з урахуванням існуючих у суспільстві критеріїв для призначення такої допомоги. Вона надається в індивідуальному порядку найменш захищеним категоріям населення за рахунок коштів із Державного і місцевих бюджетів.

Надання *соціальних послуг* - це ланка, що поєднує адміністративно-правову систему соціального захисту з тими, для кого вона призначена, - населенням.

Носієм цієї функції є соціальний працівник, який повинен надавати ефективні соціальні послуги індивідам, сім'ям, групам, громадам і суспільству з метою поліпшення якості життя та функціонування соціуму.

Відповідно до прийнятих у суспільстві нормативів визначається *система державних соціальних гарантій для економічно активного населення*, яка включає: прожитковий мінімум, мінімальну заробітну плату; допомогу за тимчасовою непрацездатністю; допомогу по безробіттю; допомогу бідним і багатодітним сім'ям.

Така система обумовлена обов'язками держави щодо забезпечення своїх громадян мінімальними доходами, мінімальним набором загальнодоступних послуг у сфері охорони здоров'я, освіти, культури.

Мінімальна заробітна плата — це законодавчо встановлений розмір заробітної плати за просту, некваліфіковану працю, нижче якого не може здійснюватися оплата за виконану працівником місячну, а також погодинну норму праці (обсяг робіт).

Розмір мінімальної заробітної плати встановлюється Верховною Радою України за поданням Кабінету Міністрів України (як правило, один раз на рік) у Законі про Державний бюджет України з урахуванням пропозицій, вироблених шляхом переговорів представників професійних спілок, власників або уповноважених ними органів, що об'єдналися для ведення колективних переговорів та укладення генеральної угоди.

До мінімальної заробітної плати не включаються доплати, надбавки, заохочувальні та компенсаційні виплати.

Мінімальна заробітна плата є *державною соціальною гарантією*, обов'язковою на усій території України для підприємств усіх форм власності та господарювання. Роботодавець не має права встановлювати працівнику заробітну плату в розмірі нижче мінімального. При цьому з установленим розміром мінімальної заробітної плати слід порівнювати нараховану заробітну плату, без урахування доплат, надбавок, заохочувальних та компенсаційних виплат.

Мінімальна заробітна плата в погодинному розмірі застосовується на підприємствах усіх форм власності, а також фізичними особами - підприємцями, які використовують найману працю, якщо ними встановлено погодинну оплату праці із застосуванням нормованих завдань та обліком фактичного робочого часу.

Незважаючи на позитивну тенденцію зростання рівня заробітної плати в економіці України (середньомісячна номінальна заробітна плата штатного працівника в січні-червні 2017 року порівняно з відповідним періодом 2016 року зросла на 37,2% (проти 25,0% у I півріччі 2016 року порівняно з відповідним періодом 2015 року) і становила 6 638 грн., що у 2,1 рази вище рівня мінімальної заробітної плати (3 200 грн.)), її рівень все ж є низьким і не може в повному обсязі задовольнити матеріальні та духовні потреби населення через паралельне удорожчання вартості життя.

Згідно зі ст. 6 Закону України «Про державні соціальні стандарти та державні соціальні гарантії», базовим державним соціальним стандартом (БДСС) є *прожитковий мінімум*, установлений законом, на основі якого визначаються державні соціальні гарантії та стандарти у сферах доходів населення, житлово-комунального, побутового, соціально-культурного обслуговування, охорони здоров'я та освіти.

У Законі України «Про прожитковий мінімум» дано таке визначення прожиткового мінімуму: *«прожитковий мінімум — вартісна величина достатнього для забезпечення нормального функціонування організму людини, збереження його здоров'я, набору продуктів харчування, а також мінімального набору непродовольчих товарів та мінімального набору послуг, необхідних для задоволення основних соціальних і культурних потреб особистості».*

Обсяг прожиткового мінімуму містить два елементи – фізіологічний та соціальний.

Фізіологічний мінімум – це вартісне вираження матеріальних цінностей, вкрай необхідних для її існування. В світовій практиці він становить 85-87% загального прожиткового мінімуму, а решта припадає на *соціальну* частину – певний набір духовних цінностей мінімально прийнятого рівня життя.

Варіанти визначення прожиткового мінімуму в державі

Статистичний метод передбачає встановлення прожиткового мінімуму на рівні доходів, які мають 10-20% найменш заможних громадян певної держави. Цей метод можна застосовувати у державах з досить високим рівнем доходів громадян.

Ресурсний метод виходить із можливості економіки забезпечувати прожитковий мінімум, він застосовується у найрозвинутіших країнах.

На практиці застосовується нормативний метод, який полягає у встановленні вартісної величини прожиткового мінімуму через мінімальний споживчий кошик. Кожна держава має свої особливості формування мінімального споживчого кошика.

В Україні прожитковий мінімум визначається нормативним методом у розрахунку на місяць на одну особу.

Прожитковий мінімум визначається також диференційовано залежно від вікового критерію або ж залежно від соціальної та демографічної групи особи: для дітей віком до 6 років; для дітей віком від 6 до 18 років; для працездатних осіб; для осіб, які втратили працездатність.

Такий поділ зумовлений особливостями людського організму, у його потребах в залежності від віку, стану, активності.

Прожитковий мінімум встановлюється Кабінетом Міністрів України після проведення науково-громадської експертизи сформованих набору продуктів харчування, набору непродовольчих товарів і набору послуг.

Набір *продуктів харчування* формується спеціально уповноваженим центральним органом виконавчої влади у сфері охорони здоров'я з використанням нормативів фізіологічної потреби організму людини в продуктах харчування виходячи з їх хімічного складу та енергетичної цінності, з урахуванням рекомендацій Всесвітньої організації охорони здоров'я.

Набір *непродовольчих товарів* формується спеціально уповноваженим центральним органом виконавчої влади в сфері економіки з використанням нормативів забезпечення засобами гігієни, медикаментозними засобами, засобами захисту організму людини від впливу навколишнього середовища, а також засобами влаштування побуту.

Набір *послуг* формується спеціально уповноваженими центральними органами виконавчої влади у сферах надання відповідних послуг.

Прожитковий мінімум як державний соціальний стандарт застосовується для:

загальної оцінки рівня життя в Україні, що є основою для реалізації соціальної політики та розроблення окремих державних соціальних програм;

- встановлення розмірів мінімальної заробітної плати та мінімальної пенсії за віком, визначення розмірів соціальної допомоги, допомоги сім'ям з дітьми, допомоги по безробіттю, а також стипендій та інших соціальних виплат виходячи з вимог Конституції України та законів України;

- визначення права на призначення соціальної допомоги;

Прожитковий мінімум як державний соціальний стандарт застосовується для:

- визначення державних соціальних гарантій і стандартів обслуговування та забезпечення в галузях охорони здоров'я, освіти, соціального обслуговування та інших;
- встановлення величини неоподаткованого мінімуму доходів громадян;
- встановлення величини неоподаткованого мінімуму доходів громадян;
- формування Державного бюджету України та місцевих бюджетів.

Найважливішим завданням державних інститутів та інституцій є *забезпечення продуктивної зайнятості населення*, як інструмента формування економічного та соціального добробуту, фундаменту людського розвитку.

Реалізацію державної політики у сфері зайнятості населення, гарантії держави щодо захисту прав громадян на працю та реалізації їхніх прав на соціальний захист від безробіття здійснює Міністерство соціальної політики.

МІНІСТЕРСТВО
СОЦІАЛЬНОЇ ПОЛІТИКИ УКРАЇНИ

Відносини у сфері зайнятості населення регулюються Конституцією України, Законом України «Про зайнятість населення», Кодексом законів про працю України, Господарським та Цивільним кодексами України, Законом України «Про загальнообов'язкове державне соціальне страхування на випадок безробіття», іншими актами законодавства.

В аспекті сприяння продуктивній зайнятості Міністерство соціальної політики забезпечує професійне навчання дорослого населення шляхом формування нормативно-правової бази, якою визначаються засади організації та змісту професійного навчання, організації навчального процесу, кваліфікаційної атестації, підвищення кваліфікації та атестації педагогічних працівників, організації професійного навчання за кошти ваучера, організації професійного навчання зареєстрованого безробітного населення, організації неформального професійного навчання.

Кількість зайнятого населення у віці 15–70 років у I кварталі 2017 року становила 15,9 млн. осіб, що на 0,2 млн. осіб менше порівняно з відповідним періодом 2016 року (16,1 млн. осіб).

Рівень зайнятості при цьому склав 55,2%. Водночас чисельність безробітного населення зросла і становила 1,8 млн. осіб, зокрема у містах – 1,2 млн. осіб, у сільській місцевості – 0,6 млн. осіб. Згідно з методологією МОП рівень безробіття сягнув 10,1% економічно активного населення (у I кварталі 2016 року – 9,9%).

З метою регулювання ринку праці, соціального захисту економічно активного населення, зокрема безробітного, Державна служба зайнятості вживає заходів активної політики зайнятості, серед яких слід назвати сприяння працевлаштуванню шляхом організації навчання.

Особливої уваги з боку держави потребують питання соціального захисту молоді на ринку праці. Відповідно до Закону України «Про сприяння соціальному становленню та розвитку молоді в Україні» до молоді відносяться громадяни України віком від 14 до 35 років.

Для молоді, яка звертається до Державної служби зайнятості, здійснюються заходи сприяння зайнятості населення, що забезпечує їх соціальний захист, такі як надання інформаційних, консультаційних та профорієнтаційних послуг, створення банку вакансій та пошук підходящої роботи, сприяння в працевлаштуванні громадян, зокрема шляхом організації підприємницької діяльності, організація професійної підготовки, перепідготовки, підвищення кваліфікації безробітних, організація і фінансування громадських робіт, виплата допомоги по безробіттю.

Напрями діяльності
держави по забезпеченню
соціального захисту
економічно активного
населення:

здійснення державного
контролю за регулюванням
охорони і оплати праці у
колективних договорах, угодах
підприємств, установ і
організацій усіх форм власності і
видів господарської діяльності
тощо.

реалізація державної
політики з питань охорони
життя і здоров'я людей на
виробництві,

здійснення державного
контролю за
своєчасною і не нижче
визначеного державою
рівня виплатою
заробітної плати;

забезпечення реалізації
державної політики щодо
соціального захисту
працюючих, зайнятих на
роботах з несприятливими
умовами праці на
підприємствах, в установах і
організаціях, незалежно від
форм власності і видів їх
діяльності, а також фізичних
осіб-підприємців;

профілактика
травматизму
невиробничого
характеру;

Забезпечення реалізації державної політики у сфері соціально-трудових відносин, оплати і належних умов праці, трудової міграції, соціальної та професійної адаптації військовослужбовців, звільнених у запас або відставку тощо здійснюють Департаменти соціального захисту населення при обласних державних адміністраціях.

Для соціального захисту працюючих повинні використовуватись інструменти як *універсальні* (гарантії оплати праці, норми оплати праці, норми робочого часу (відпочинку), індексація заробітної плати, податкова соціальна пільга при оподаткуванні заробітної плати та компенсація заробітної плати), так і *спеціальні* (соціальний захист визначених категорій, професій працівників на рівні підприємства, а також галузі, регіону).

Дякую за увагу!